

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه تربیت معلم آذربایجان
دانشکده الهیات
گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

بررسی فقهی و حقوقی قرارداد بیمه عمر

استاد راهنما:

دکتر محمد امین فرد

استاد مشاور:

دکتر مصطفی السان

دکتر غدیر مهدوی

پژوهشگر

حکیمه زردرنگ کشکی

شهریور / ۱۳۹۰

تبریز / ایران

این پایان نامه با همکاری و حمایت پژوهشکده بیمه تهیه شده است.

تقدیم:

تقدیم به همه عزیزانی که حضور پر مهرشان، همواره موجب دلگرمی و آرامش خاطر من بوده است.

تقدیر:

«الحمد لله رب العالمین»

قال علی علیه السلام: «مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا»

«هر کس به من کلمه ای بیاموزد مرا بنده خویش ساخته است.»

چکیده

بیمه عمر، یکی از انواع مهم بیمه های اشخاص محسوب می گردد. در این قرارداد بیمه گر خطر فوت یا احتمال حیات بیمه شده، یا هر دو مورد را بطور همزمان، مورد پوشش قرار می دهد. این قرارداد به عنوان یک عقد مستقل، تابع قواعد عمومی قراردادها بوده و از موانع فقهی و حقوقی مبری می باشد. با این حال در نحوه حصول اعتبار فقهی و حقوقی برای این قرارداد، اختلاف نظر وجود دارد. فقهای شیعه، قرارداد بیمه عمر را به دلیل شمول عمومات ادله صحت عقود و تبعیت از قواعد عمومی قراردادها و مبری بودن از موانع فقهی از قبیل ربا، قمار، غرر و تعلیق و محصور ندانستن عقود در قالبهای معین و معهود، به عنوان عقدی مشروع و مستقل پذیرفته اند هر چند که آنها معتقدند قرارداد بیمه عمر، می تواند با ادراج در برخی عقود معین، مانند صلح، هبه معوض و مضاربه منعقد گردد. فقهای اهل سنت، به دلیل وارد دانستن برخی ایرادات فقهی بر قرارداد بیمه عمر، به عنوان عقدی مستقل و منحصر دانستن عقود در قالبهای معین، مشروعیت قرارداد بیمه عمر را تنها از طریق انعقاد آن در قالب عقود معینی همچون مضاربه، کفالت و هبه معوض و... پذیرفته اند. در این پایان نامه، به منظور تحلیل ماهیت فقهی و حقوقی قرارداد بیمه عمر، ضمن معرفی اقسام قرارداد بیمه عمر، بررسی تطبیقی این قرارداد با عقود معین مشابه، صورت گرفته و استقلال این قرارداد به عنوان عقدی صحیح و مجاز مورد بررسی قرار می گیرد.

کلمات کلیدی:

بیمه عمر، قرارداد، عقود معین، عقد مستقل

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۲	فصل اول- کلیات.....
۳	مبحث اول کلیات تحقیق.....
۳	۱-۱-الف-معرفی و اهمیت موضوع.....
۳	۱-۱-ب-اهداف تحقیق.....
۳	۱-۱-ج-سوالات پژوهش.....
۴	۱-۱-د-فرضیات پژوهش.....
۴	۱-۱-و-روش پژوهش و تکنیکهای اجرایی.....
۴	مبحث دوم کلیات بیمه.....
۴	۱-۲-الف-تاریخچه بیمه.....
۵	۱-۲-الف-۱-تاریخچه بیمه و بیمه عمر.....
۶	۱-۲-الف-۲-بیمه در حقوق اسلام.....
۶	الف-پیمان حلف الفضول.....
۶	ب-نفقه.....
۷	ج-ضمان جریره.....
۷	د-ضمان عاقله.....
۸	۱-۲-الف-۳-بیمه در حقوق ایران.....
۸	۱-۲-الف-۴-پیشینه علمی موضوع در تالیفات فقهی و حقوقی.....
۸	الف- کتب فقهی.....
۹	ب-کتب حقوقی.....

- ج- مقالات..... ۱۰
- ۱-۲-ب-تعریف و اقسام قراردادهای بیمه عمر..... ۱۰
- ۱-۲-ب-۱-تعریف قرارداد بیمه و اقسام آن..... ۱۱
- الف-تعریف قرارداد بیمه..... ۱۱
- ب-انواع بیمه..... ۱۲
- ۱-۲-ب-۲-تعریف قرارداد بیمه عمر و اقسام آن..... ۱۲
- الف-تعریف قرارداد بیمه عمر..... ۱۲
- ب-اقسام قرارداد بیمه عمر..... ۱۳
- ۱-بیمه عمر در صورت حیات..... ۱۳
- ۲-بیمه عمر در صورت وفات..... ۱۳
- ۳-بیمه عمر مختلط..... ۱۳
- مبحث سوم-کلیات حقوق قراردادها..... ۱۳
- ۱-۳-الف-تعریف قرارداد و بررسی نسبت آن با چند نهاد حقوقی..... ۱۳
- ۱-۳-الف-۱-تعریف قرارداد..... ۱۳
- ۱-۳-الف-۲-بررسی نسبت قرارداد با چند نهاد حقوقی..... ۱۴
- الف-معامله..... ۱۴
- ب-تعهد..... ۱۵
- ج-ایقاع..... ۱۵
- ۱-۳-ب-اقسام قرارداد..... ۱۵
- ۱-۳-ب-۱-تقسیم قراردادها در قانون مدنی..... ۱۵
- الف-عقد لازم جایز و خیاری..... ۱۶
- ب-عقد منجز و عقد معلق..... ۱۶

۱-۳-ب-۲-اقسام دیگر قراردادها.....	۱۶
الف-عقود معین و غیر معین.....	۱۷
ب-عقود رضایی و تشریفاتی.....	۱۷
ج-عقود معوض و غیر معوض.....	۱۷
د-عقد شانس و عقد قطعی.....	۱۷
ه-عقد تملیکی و عقد عهدی.....	۱۸
و-عقد الحاقی و عقد آزاد.....	۱۸
ز-عقد متعادل و نا متعادل.....	۱۸
ی-عقد مستمر و عقد آنی.....	۱۹
فصل دوم -بررسی و تحلیل ماهیت فقهی و حقوقی قرارداد بیمه عمر.....	۲۰
طرح بحث.....	۲۱
مبحث اول تعریف اقسام بیمه عمر، ارکان، شرایط و خصوصیات آن.....	۲۲
۱-۲-الف-تعریف اقسام قرارداد بیمه عمر.....	۲۲
۱-۲-الف-۱-بیمه عمر د صورت حیات.....	۲۲
بیمه عمر در صورت حیات بدون استرداد حق بیمه.....	۲۲
بیمه عمر در صورت حیات با استرداد حق بیمه.....	۲۲
بیمه عمر مستمری در صورت حیات.....	۲۳
بیمه مستمری با حق بیمه یکجا.....	۲۳
بیمه مستمری فوری مادام العمر.....	۲۳
بیمه مستمری فوری موقت.....	۲۳
بیمه عمر مستمری با حق بیمه اقساطی.....	۲۳
بیمه مستمری یک نفره.....	۲۳

- ۲۳..... بیمه مستمری آخرین بازمانده.....
- ۲۴..... ۱-الف-۲- بیمه عمر در صورت وفات.....
- ۲۴..... بیمه تمام عمر.....
- ۲۴..... بیمه تمام عمر تاخیری خطر فوت.....
- ۲۴..... بیمه تمام عمر به نفع استفاده کننده معین.....
- ۲۵..... بیمه موقت.....
- ۲۵..... بیمه عمر زمانی.....
- ۲۵..... بیمه عمر با سرمایه نزولی.....
- ۲۵..... بیمه عمر با سرمایه صعودی.....
- ۲۵..... بیمه عمر پنج ساله تکراری.....
- ۲۵..... بیمه عمر کودکان.....
- ۲۶..... ۱-الف-۳- بیمه عمر مختلط.....
- ۲۶..... بیمه عمر مختلط عادی یا پس انداز.....
- ۲۶..... بیمه عمر موعده ثابت.....
- ۲۶..... بیمه عمر موعده ثابت.....
- ۲۶..... بیمه مختلط دو برابر سرمایه فوت.....
- ۲۶..... بیمه مختلط دو برابر سرمایه در صورت حیات.....
- ۲۶..... بیمه مستمری خانوادگی.....
- ۲۷..... ۱-ب-۱-ارکان بیمه عمر.....
- ۲۷..... ۱-ب-۱- بیمه گر.....
- ۲۷..... ۱-ب-۲- بیمه گزار.....
- ۲۷..... ۱-ب-۲- حق بیمه.....

۲۷	۲-۱-ب-۴-موضوع بیمه
۲۷	۲-۱-ب-۵-استفاده کننده(ذینفع بیمه ای)
۲۷	۲-۱-ب-۶-بیمه شده
۲۷	۲-۱-ج-شرایط انعقاد قرارداد بیمه عمر
۲۸	۲-۱-ج-۱-شرایط عمومی انعقاد قرارداد بیمه عمر
۲۸	قصد طرفین و رضای آنها
۲۸	ایجاب و قبول در قرارداد بیمه عمر
۲۹	اهلیت طرفین قرارداد
۳۱	موضوع مورد معامله
۳۲	مشروعیت جهت معامله
۳۲	۲-۱-ج-۲-شرایط اختصاصی انعقاد قرارداد بیمه عمر
۳۳	تعیین مدت قرارداد
۳۳	تعیین خطر مورد بیمه
۳۴	تعیین میزان حق بیمه و نحوه پرداخت آن
۳۴	تعیین میزان سرمایه بیمه و نحوه پرداخت آن
۳۵	تعیین ذینفع
۳۶	۱-حق تعیین ذینفع
۳۶	۲-حق رجوع بیمه گزار از تعیین استفاده کننده
۳۷	۳-لزوم یا عدم لزوم موافقت بیمه شده در تعیین و تغییر ذینفع
۳۸	۲-۱-د-خصوصیات قراردادهای بیمه عمر
۳۸	۲-۱-د-۱-غیر معین بودن قراردادهای بیمه عمر
۳۸	۲-۱-د-۲-لزوم یا جواز قراردادهای بیمه عمر

۳۹	۲-۱-۳-رضایی بودن قراردادهای بیمه عمر.....
۴۰	۲-۱-۴-مغوض بودن قراردادهای بیمه عمر.....
۴۱	۲-۱-۵-احتمالی بودن برخی از اقسام قراردادهای بیمه عمر.....
۴۱	۲-۱-۶-عهدی بودن قراردادهای بیمه عمر.....
۴۲	۲-۱-۷-آزاد بودن انعقاد قراردادهای بیمه عمر.....
۴۳	۲-۱-۸-متعادل بودن قراردادهای بیمه عمر.....
۴۳	۲-۱-۹-مستمر بودن قراردادهای بیمه عمر.....
۴۳	مبحث دوم-بررسی اعتبار فقهی و حقوقی قرارداد بیمه عمر.....
۴۴	۲-۲-الف-قرارداد بیمه عمر و عقود معین.....
۴۴	۲-۲-الف-۱-بیمه عمر و عقد مضاربه.....
۴۴	الف-تعریف عقد مضاربه.....
۴۵	ب-ارکان مضاربه و شرایط آن.....
۴۵	۱-عقد و انشای مضاربه.....
۴۵	۲-متعاقدان.....
۴۵	۳-سرمایه.....
۴۵	۴-عمل.....
۴۵	۵-سهم سود.....
۴۵	ج-خصوصیات مضاربه.....
۴۶	د-بررسی تطبیق بیمه عمر با مضاربه.....
۴۸	و-ایرادات انطباق بیمه عمر با عقد مضاربه.....
۵۰	۲-۲-الف-۲-بیمه عمر و عقد صلح.....
۵۰	الف-تعریف صلح.....

- ب-خصوصیات عقد صلح..... ۵۱
- ج-بررسی تطبیق قراردادهای بیمه عمر با عقد صلح..... ۵۲
- ۲-۲-الف-۳-بیمه عمر و عقد هبه..... ۵۳
- الف-تعریف عقد هبه..... ۵۳
- ب-اقسام هبه..... ۵۳
- ج-خصوصیات عقد هبه..... ۵۴
- د-بررسی تطبیق قراردادهای بیمه عمر با عقد هبه..... ۵۵
- ۲-۲-الف-۴-بیمه عمر و جعاله..... ۵۷
- الف-تعریف جعاله و خصوصیات آن..... ۵۷
- ب-بررسی تطبیق بیمه و قراردادهای بیمه عمر با جعاله..... ۵۸
- تفاوتهای جعاله با قراردادهای بیمه عمر..... ۵۹
- ۲-۲-ب-بررسی استقلال قراردادهای بیمه عمر..... ۵۹
- ۲-۲-ب-۱-پیشینه موضوع..... ۶۰
- ۲-۲-ب-۲-بررسی مبانی فقهی اصل آزادی قراردادها..... ۶۱
- آیه شریفه «تجاره عن تراض»..... ۶۱
- آیه شریفه «اوفوا بالعقود»..... ۶۱
- روایت «المؤمنون عند شروطهم»..... ۶۲
- روایت «الناس مسطون علی اموالهم»..... ۶۳
- ۲-۲-ب-۳-تحلیل مشروعیت و استقلال قراردادهای بیمه عمر..... ۶۴
- فصل سوم-بررسی ایرادات وارده بر قرارداد بیمه عمر..... ۶۷
- ۳-۱-ایرادات وارده بر قرارداد بیمه عمر..... ۶۷
- ۳-۱-الف-بیمه عمر و ربا..... ۶۷

۳-۱-الف-۱-تعریف ربا و اقسام آن.....	۶۷
۳-۱-الف-۲-بررسی شبهه ربا در قراردادهای بیمه عمر.....	۶۸
۳-۱-الف-۳-تفاوتهای قراردادهای بیمه عمر و قرض.....	۶۹
۳-۱-ب-بیمه عمر و قمار.....	۷۰
۳-۱-ب-۱-تعریف قمار.....	۷۰
۳-۱-ب-۲-حکم فقهی قمار.....	۷۱
۳-۱-ب-۳-بررسی شبهه قمار در قراردادهای بیمه عمر.....	۷۲
۳-۱-ب-۴-تفاوتهای قراردادهای بیمه عمر با قمار و شرط بندی.....	۷۳
۳-۱-ج-تعلیق در بیمه عمر.....	۷۴
۳-۱-ج-۱-اقسام تعلیق و اعمال آن در قراردادهای بیمه عمر.....	۷۴
تعلیق در انشاء.....	۷۵
تعلیق در منشاء.....	۷۵
تعلیق در اثر.....	۷۵
۳-۱-ج-۲-تعلیق در اثر و اقسام قراردادهای بیمه عمر.....	۷۶
تعلیق در بیمه عمر به شرط حیات.....	۷۶
تعلیق در بیمه عمر به شرط فوت.....	۷۶
تعلیق در بیمه عمر مختلط.....	۷۷
۳-۱-د-غرر در بیمه عمر.....	۷۷
۳-۱-د-۱-معنای لغوی غرر.....	۷۷
۳-۱-د-۲-غرر در اصطلاح فقهی.....	۷۸
۳-۱-د-۳-مهمترین موارد غرر.....	۷۹
۳-۱-د-۱-ادله بطلان معامله غرری.....	۷۹

۳-۱-۵- بررسی جنبه غرری بودن قراردادهای بیمه عمر.....	۸۰
۳-۱-۶- تحلیل مسئله و پاسخ آن.....	۸۱
۱- بررسی غرر نسبت به بیمه گزار در بیمه عمر.....	۸۱
۲- بررسی غرر نسبت به بیمه گر در بیمه عمر.....	۸۲
۳-۱-۷- بررسی شمول یا عدم شمول ادله بطلان معامله غرری نسبت به بیمه عمر.....	۸۳
روایت «نهی النبی عن بیع الغرر».....	۸۳
اجماع.....	۸۴
بنای عقلا.....	۸۴
نتیجه گیری.....	۸۵
فهرست منابع.....	۸۷

مقدمه

فقه و حقوق اسلامی، برای روابط قراردادی بین افراد، چهارچوب و محدوده مجازی را مشخص نموده است و فعالیت در محدوده های غیر مجاز و غیر شرعی، از قبیل قراردادهای ربوی، غرری، قمار و شرط بندی و ... را باطل و حرام اعلام کرده است. قرارداد بیمه عمر نیز از جمله عقود مستحدثه ای است که بررسی فقهی و حقوقی این قرارداد و تطبیق آن با موازین شرعی و حقوق اسلامی، باتوجه به وارد شدن برخی شبهات فقهی و حقوقی، لازم بنظر می رسد. این موضوع با توجه به اختلاف نظر فقهای شیعه و اهل سنت، در رابطه با مشروعیت این قرارداد، اهمیت بیشتری پیدا می کند. با توجه به همین مسئله و با در نظر گرفتن گستردگی و تنوع اقسام قرارداد بیمه عمر، بررسی تحلیلی و تفصیلی این موضوع، با توجه بر واقعیات جاری و با شناخت کافی از موضوع، در پرتو نصوص و ادله و قواعد فقهی و حقوقی، ضروری بنظر می رسد. بنابراین در این پژوهش ضمن سه فصل جداگانه، به بررسی فقهی و حقوقی قرارداد بیمه عمر، با محوریت دیدگاه فقهای شیعه پرداخته شده، و در موارد اختلافی، به دیدگاه فقهای اهل سنت نیز اشاره شده است. امید است از این طریق، ماهیت این قرارداد، بیشتر آشکار گشته و گامی در جهت ترویج و گسترش بیمه عمر، در بین مسلمانان، برداشته باشیم.

فصل اول

کلیات

فصل اول- کلیات

مبحث اول: کلیات تحقیق

۱-۱- الف- معرفی و اهمیت موضوع:

موضوع بیمه عمر و اقسام آن از موضوعاتی است که در فقه و حقوق اسلامی، جای بحث و بررسی بسیاری دارد. با توجه به تنوع اقسام بیمه عمر، بررسی مستقل فقهی و حقوقی در این زمینه صورت نگرفته و اکثر پژوهشها در این زمینه، یا مستقلاً حقوقی بوده و یا اینکه در زمینه اعتبار فقهی خود عقد بیمه بصورت کلی و مختصر بوده است. بنابراین از آنجا که مسلمانان همه اعمال حقوقی و قراردادی خود را، در چارچوب دستورات دینی خود، ارزیابی کرده و رد یا قبول می کنند. از این رو بحث سازگاری دستورات و آموزه های دینی با عقود جدید، از جمله عقد بیمه عمر، در ترویج و فرهنگ سازی آن بسیار مهم خواهد بود. بنابراین پرداختن به موضوع این پایان نامه برای نشان دادن اعتبار فقهی و حقوقی قراردادهای بیمه عمر، همچنین نشان دادن پویایی فقه بسیار با اهمیت می باشد.

۱-۱- ب- اهداف تحقیق:

۱-۱- ب- ۱- شناسایی قراردادهای بیمه عمر بطور کلی و اقسام مختلف این قراردادها.

۱-۱- ب- ۲- نشان دادن اعتبار فقهی و حقوقی قراردادهای بیمه عمر.

۱-۱- ب- ۳- تمهید مقدماتی برای فرهنگ سازی درباره‌ی رواج بیشتر بیمه عمر در بین مسلمانان.

۱-۱- ب- ۴- نشان دادن پویایی فقه.

۱-۱- ج- سوالات پژوهش:

۱-۱- ج- ۱- قراردادهای بیمه عمر تا چه اندازه با اصول کلی حاکم بر صحت عقود در فقه و حقوق

سازگاری دارند؟

۱-۱-ج-۲- آیا قراردادهای بیمه عمر، ماهیت مستقلی دارند، یا اینکه تحت یکی از عقود معین در فقه و حقوق قرار می گیرند؟

۱-۱-د- فرضیات پژوهش:

۱-۱-د-۱- قراردادهای بیمه عمر با توجه به عموم آیات شریفه «اوفوا بالعقود»، «و لا تأکلوا أموالکم بینهکم بالباطل إلا ان تكون تجارہ عن تراض منکم» و روایات «المؤمنون عند شروطهم» و «الناس مسلطون علی اموالهم» و به دلیل دارا بودن شرایط عمومی صحت عقود و مبری بودن از موانع فقهی از قبیل: ربا، غرر، قمار و شرط بندی و ... جزو عقود مجاز فقهی و حقوقی محسوب می شوند.

۱-۱-د-۲- قراردادهای بیمه عمر ماهیت مستقلی دارند و عقد مستقلی محسوب می شوند.

۱-۱-و- روش پژوهش و تکنیکهای اجرایی:

این تحقیق کتابخانه ای است و تمامی مطالب مرتبط، از کتب فقهی و حقوقی و مقالات معتبر، استخراج و فیش برداری شده و با متدهای معمول در روش های تحقیق های فقهی و حقوقی پردازش شده، و فرضیه ها مورد بررسی قرار گرفته و احیاناً اثبات شده اند. و با توجه به اصول آیین نگارش ادبیات فارسی، گزارش نهایی تدوین شده است. با توجه به ماهیت موضوع، هیچ گونه اقدامات میدانی و عملیات آماری، در این پایان نامه، متصور نبود.

مبحث دوم: کلیات بیمه

بیمه عمر، به عنوان یک قرارداد، برای مشروعیت فقهی و حقوقی، باید مطابق با موازین فقه و حقوق اسلامی باشد. برای بررسی کامل این موضوع، لازم است به تعریف و اقسام بیمه و بیمه عمر و تاریخچه بیمه اشاره شود.

۱-۲-الف- تاریخچه بیمه

بیمه عمر یکی از اقسام بیمه در مفهوم کلی آن می باشد. لذا بررسی تاریخچه این قرارداد، نیازمند مطالعه در تاریخچه سایر انواع بیمه می باشد. به همین جهت در این مبحث ابتدا به تاریخچه قراردادهای بیمه بطور کلی، اشاره خواهد شد و سپس به بررسی پیشینه قرارداد بیمه در حقوق اسلام و ایران پرداخته می شود و در نهایت برای اینکه بررسی علمی و دقیق موضوع، نیازمند مطالعه در

تالیفات فقهی و حقوقی ارائه شده از سوی فقها و حقوقدانان می‌باشد، به این موضوع نیز در پیشینه علمی پرداخته خواهد شد

۱-۲-الف-۱- تاریخچه بیمه و بیمه عمر

پژوهشگران درباره تاریخ دقیق بیمه، اتفاق نظر ندارند. چرا که اگر نودوستی و معاضدت و کمک به یکدیگر در شرایط دشوار زندگی را، از ارکان اصلی پیدایش بیمه، بدانیم، قدمتی به بلندای تاریخ بشریت خواهد داشت. با این حال اکثر مولفین، پیدایش بیمه، به مفهوم واقعی و امروزی را، در سده چهاردهم میلادی می‌دانند.^۱ هر چند قبل از این تاریخ نیز، بی تردید تقسیم خطر و سرشکن کردن خسارات وارده به یک نفر بین افراد، و کمک به زیان دیده، وجود داشته است. به عنوان مثال، چنینها در سه هزار سال قبل از میلاد، در باربری دریایی، تقسیم ریسک را که امروزه، از ویژگیهای مهم بیمه گری است، رعایت می‌کردند.^۲ با این حال، بیمه تا قبل از سده چهاردهم میلادی، به شکل یک معامله و قرارداد مستقل، مطرح نبود. تا اینکه ایتالیایی ها در قرن چهاردهم، بدلیل مواجه بودن با خطرات دریایی از قبیل، مفقود شدن قایقها و کشتی ها و در نتیجه از بین رفتن کالاهای تجارتي، بیمه را به عنوان راهکاری، برای رهایی از این مشکلات، انتخاب کردند. بنابراین اولین بیمه ای که پا به عرصه وجود گذاشت، بیمه دریایی بود. سپس بدنبال آتش سوزیهای بزرگی نظیر آتش سوزی سال ۱۶۶۶ شهر لندن و آتش سوزی سال ۱۶۷۶ شهر هامبورگ، بیمه آتش سوزی مطرح شد. با گسترش جوامع بشری و گسترش صنعت و تکنولوژی، و بوجود آمدن خطرات جدیدی که جان و مال بشر را تهدید می‌کرد، بیمه های جدیدی شکل گرفتند. بیمه عمر نیز نسبت به سایر اقسام بیمه، سابقه بیشتری دارد. این بیمه در ابتدا مربوط به کارکنان و کاپیتانان کشتی بود و به مرور زمان به مسافران نیز، سرایت کرد. نخستین بیمه نامه در زمینه بیمه عمر، در زمان ملکه الیزابت اول، صادر گردید که به صورت یک بیمه عمر زمانی ساده بود و زندگی بیمه گزار را برای مدت دوازده ماه، تحت پوشش قرار می‌داد.^۳ امروزه، روز به روز، بر تعداد ریسکهای جدید و در نتیجه، بیمه های جدید، افزوده می‌شود. ریسک سرقت هویت و اطلاعات در دنیای مجازی، از جمله ریسکهای جدیدی است که با توجه به گسترش روز افزون فعالیت در دنیای مجازی، بر آمار آن افزوده می‌شود.^۴

۱ - کریمی، آیت، کلیات بیمه، ص ۲۴.

۲ - شیبانی، احمدعلی، کلیات علم بیمه، ص ۱۱.

۳ - جوهریان، محمدولی، بیمه عمر، ص ۱۲.

۴ - رحیمی، اصغر، مقاله پیدایش ریسکهای جدید، تازه های جهان بیمه، ص ۳۶.

۱-۲-الف-۲- بیمه در حقوق اسلام:

شکی نیست که دین اسلام، دین یاری رساندن به زیان دیده و کمک به نیازمندان و دین مسئولیت پذیری و همیاری است. قرآن مسلمانان را صراحتاً به یاری یکدیگر در کارهای نیک دعوت می کند.^۱ اگر روحیه همیاری و کمک به یکدیگر در شرایط دشوار زندگی را، از مبانی تأسیس بیمه بدانیم، مطمئناً در دین اسلام، به این امر مهم، توجه ویژه شده است. با اینکه بیمه، به صورت امروزی در زمان شارع مقدس وجود نداشته است، اما پیمان ها و قراردادهای و احکامی در دین اسلام وجود دارد که قابل مقایسه با بیمه بوده و نشانگر توجه اسلام، به این مسأله می باشد که به این موارد اشاره می گردد:

الف- **پیمان حلف الفضول:** حلف الفضول، پیمانی بود که پیامبر پیش از بعثت در آن شرکت داشته و بعد از بعثت، از آن با شکوه و عظمت یاد کردند. این پیمان در ماجرای، ستم عاص بن وائل، به مردی از بنی زبید، در مقابل خرید کالا و عدم پرداخت بهای آن، شکل گرفت و در آن چند تن از جوانان قریش تصمیم گرفتند که در محدوده مکه، از ستم دیده گان، حمایت کنند و حق آنان را از ظالم بستانند.^۲ اینکه پیامبر (ص)، پس از بعثت، از این پیمان، با شکوه و عظمت یاد کردند، نشان دهنده این است که اسلام از هر نوع پیمانی که در جهت حمایت از مظلوم باشد و مفهوم حمایتی و امنیت شغلی و تأمین آرامش خاطر را داشته باشد، استقبال و از آن حمایت می کند. به عبارت دیگر، می توان گفت در واقع پیامبر و جوانان قریش، در حکم بیمه گرانی بودند که ریسک ندادن کالا، یا پرداختن بهای آن را برای تجار (بیمه گزاران) در محدوده مکه، به صورت مجانی بر عهده گرفته بودند.

ب- **نفقه:** پرداخت نفقه، یعنی تأمین هزینه زندگی دیگری از خوراک، پوشاک، مسکن و سایر نیازمندیهای زندگی، که عادتاً به آن نیازمند است، در اسلام در برخی موارد از واجبات شمرده شده است. مانند تأمین هزینه زن دائمی توسط شوهر و تأمین هزینه والدین تنگدست توسط فرزند و بالعکس.^۳ در قانون مدنی نیز ماده ۱۳۹۵ تا ۱۲۰۶، به تبعیت از فقه اسلامی، اشخاص مال دار را به پرداخت نفقه خانواده و خویشان نزدیک، ملزم نموده است. لزوم پرداخت نفقه در این مورد، بی

۱ - سوره مائده / ۳

۲ - شهیدی، جعفر، تاریخ تحلیلی اسلام، ص ۳۸.

۳- حلی، محقق نجم الدین جعفر بن حسن، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام. ج ۲، ص ۲۹۳ و ۲۹۶؛ فیض، علیرضا، مبادی فقه و اصول، ص ۳۹۰.